Jaap Toorenaar

Asterix, de vrolijke wetenschap

Vernieuwde editie, alle avonturen tot en met 'Asterix in Lusitania'

Arboris

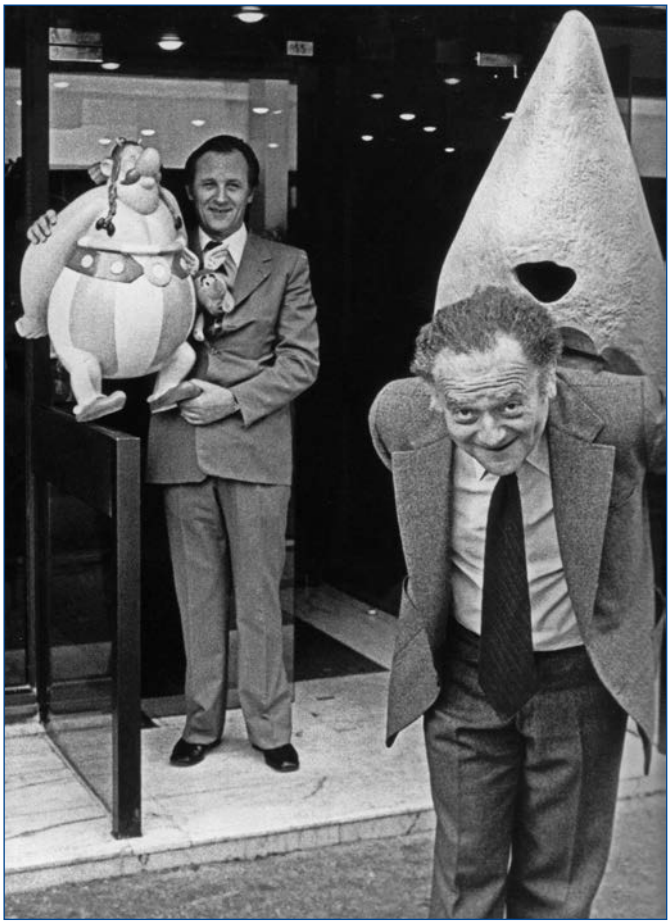
Jaap Toorenaar

Asterix,
de vrolijke wetenschap

Vijfde herziene en aangevulde druk

ARBORIS

Uderzo en Goscinny in 1976 voor de deur van Studios Idéfix

Asterix, de vrolijke wetenschap is een uitgave van Arboris BV, Zelhem (Nederland)
© 2010-2025 Jaap Toorenaar en uitgeverij Arboris
Bijdragen en tekstredactie Hans van den Boom
Layout Joke van der Klink en Studio Arboris
Illustraties © 2010-2025 betreffende auteurs, Éditions Albert-René/Goscinny-Uderzo, Dargaud, Disney, Hergé/Moulinsart, Sabine te Rietstap (foto's voorkant omslag, titelpagina en bladzijde 26), Alda-Lu Libgott (foto achterkant omslag), Robin Schouten (foto bladzijde 11)
Vijfde, gewijzigde en uitgebreide druk december 2025
ISBN 9789034304049

Inhoudsopgave

	Pagina
Voorwoord / voorwoord bij de 5e druk	4 - 5
De kaart van Gallia	6
De hoofdpersonen	8
De kunst van het vertalen van een stripverhaal	9
Asterix in het Afrikaans	12
1. Asterix de Galliër	13
2. Asterix en het Gouden Snoeimes	19
3. Asterix en de Goten (oude vertaling: Asterix en de Gothen)	23
4. Asterix als Gladiator (oude vertaling: Asterix en de Gladiatoren)	28
5. Asterix en de ronde van Gallië	31
6. Asterix en Cleopatra	36
7. De Strijd van de Stamhoofden (oude vertaling: Asterix en de Kampioen)	41
8. Asterix en de Britten	45
9. Asterix en de Noormannen	51
10. Asterix als Legioensoldaat (oude vertaling: Asterix - het 1ste Legioen)	56
11. Asterix en het IJzeren Schild	61
12. Asterix en de Olympische Spelen	66
13. Asterix en de Koperen Ketel	72
14. Asterix in Hispania	76
15. Asterix en de Intrigant	80
16. Asterix en de Helvetiërs	84
17. Asterix en de Romeinse Lusthof	88
18. Asterix en de Lauwerkrans van Caesar	92
19. Asterix en de Ziener	95
20. Asterix op Corsica	99
21. Het geschenk van Caesar	104
22. De grote oversteek	107
23. Obelix en Co	111
24. Asterix en de Belgen	115
25. Asterix en de Broedertwist	120
26. De Odyssee van Asterix	124
27. De zoon van Asterix	127
28. Asterix in Indusland	130
29. De roos en het zwaard	132
30. De Beproeving van Obelix	135
31. Asterix en Latraviata	138
32. Het Pretpakket	141
33. Asterix en het Geheime Wapen	143
34. De verjaardag van Asterix / Het guldenboek	145
35. Asterix bij de Picten	149
36. De Papyrus van Caesar	157
37. Asterix en de race door de laars	163
38. De dochter van de veldheer	169
39. Asterix en de griffioen	174
40. Asterix en de witte Iris	180
41. Asterix in Lusitania	185
Nawoord	191

Voorwoord

Wie kent ze niet, die striphelden uit dat naamloze dorpje in Gallië, die steeds weerstand bieden tegen de Romeinse bezetters? Al in de jaren zestig van de vorige eeuw lazen niet alleen jonge kinderen de verhalen, maar ook hun ouders deden gretig mee. En ook tegenwoordig vinden kinderen onder de 10 jaar de strips nog steeds grappig; dat blijkt uit de verkoopcijfers. Het gestuntel van de Romeinse soldaten blijft vertederen en de naïveteit van Obelix werkt ook nu nog op de lachspieren. Naast de grappen, die door jong en oud worden gewaardeerd, levert de strip een behoorlijk betrouwbaar beeld van de tijd rond 50 v. Chr. in een Romeinse provincie. Dan gaat het niet alleen om technische aspecten zoals hoe een Romeins legioen is samengesteld of hoe het Forum Romanum er toen uitzag. Ook fenomenen als zeepiraterij, het leven van een slaaf of het onveilige straatbeeld in het oude Rome worden op een speelse manier gepresenteerd. Ooit poneerde iemand als stelling in een proefschrift, dat dertig jaar "Asterix" meer heeft bijgedragen aan de verspreiding van kennis over de klassieke wereld dan zeshonderd jaar wetenschap aan de universiteiten. Bij Toutatis, daar zit wat in!

Alle 41 verhalen kunnen in willekeurige volgorde worden gelezen, omdat elk verhaal op zichzelf staat en niet voortborduurt op het vorige (alleen het jubileumverhaal *Asterix op Corsica* vormt een kleine uitzondering, wanneer aan het begin vrienden vanuit de vorige avonturen samenkomen). Toch is er wel degelijk sprake van een ontwikkeling. In de eerste verhalen ontbreekt het hondje Idefix, ook het oude opaatje Nestorix en de visboer Kostunrix komen pas later voor en standaardgrappen als de beruchte visslacht of het steeds van het schild vallen door Abraracourcix zoek je ook tevergeefs in de eerste verhalen.

Dit boek behandelt de verhalen in chronologische volgorde en gaat in op deze subtiele verdiepingen binnen het wereldje van het dorpje dat we allen zo goed kennen. Het liefst had ik plaatjes uit de avonturen zelf in het boek opgenomen, maar het familiebedrijf *Les Editions Albert-René* gaf geen toestemming om plaatjes op te nemen in wat ze een *thesis book* noemden. Daarom hebben we gekozen voor afbeeldingen van mensen die als karikatuur in de avonturen voorkomen, gebouwen enz. De lezer zal toch dit boek op tafel leggen naast het avontuur van Asterix dat besproken wordt en het plezier bij het vergelijken van de foto's in dit boek met de tekeningen in de Asterixavonturen wordt er niet minder om.

Verder wil ik met dit boek duidelijk maken, dat er enorm veel lagen van humor in de plaatjes en verhalen zitten, waar je als lezer in eerste instantie overheen kijkt. Ik bedoel niet alleen karikaturen van min of meer bekende tijdgenoten of kunstwerken, maar ook knipogen naar onze moderne techniek, karaktertrekken van de verschillende Europese volkeren, parodieën op bekende literaire werken enzovoorts.

Als lezer vergeet je al snel, dat je een Nederlandse vertaling van een Frans origineel leest. Nu is het vaak erg lastig om humor van de ene naar de andere taal om te zetten. Wanneer daar ook nog eens het beeld van een stripplaatje bijkomt ter ondersteuning van de grap, wordt het in een enkel geval - bijvoorbeeld wanneer een typisch Franse zegswijze in beeld wordt gebracht - praktisch onmogelijk om de grap letterlijk weer te geven. Het is een aparte studie waard om te kijken, hoe in de loop van 65 jaar de vertalers dit hebben aangepakt. Naast bloopers tref je briljante vondsten aan, die soms nog meer op de lachspieren werken dan het origineel. Omdat het eerste deel van de verhalen vanaf 2000 opnieuw vertaald is door Frits van der Heide, is het mogelijk om de vertaling van de jaren zestig en zeventig naast die van de 21e eeuw te leggen. Bij de bespreking van de verhalen neem ik dat mee. Steeds is namelijk het Franse origineel als uitgangspunt genomen en de vertaling daarvan kritisch tegen het licht gehouden.

Bij mijn studie was ik steeds voor één ding erg op mijn hoede. Niets is dodelijker dan vanzelfsprekende humor kapot te analyseren. Een goede grap behoeft geen uitleg. Wat ik wel heb nagestreefd is het wijzen op subtielere humor. Dat heeft soms te maken met onopvallende details in de tekeningen, maar ook met verwijzingen naar zaken die voor een Fransman in de jaren zestig van de vorige eeuw herkenbaar waren, terwijl een huidige Nederlandse lezer daar overheen leest.

De Romeinse filosoof Seneca schreef aan het einde van zijn zevende brief aan Lucilius het volgende: *Toen iemand aan een zekere auteur de vraag stelde, wat het nut was van een zo uitvoerige studie, die immers maar door heel weinig mensen zou worden gelezen, gaf hij het rake antwoord: "Voor mij zijn een paar mensen genoeg, één is genoeg, niemand is genoeg!".* Mocht dit boek weinig verkocht worden, dan heb ik als auteur bij het schrijven in ieder geval jarenlang kunnen gniffelen en genieten over nieuwe vondsten; als er iets van dat plezier overkomt op de lezer, dan heb ik mijn doel bereikt.

Jaap Toorenaar

Voorwoord bij de 5e druk

De 4e druk behandelde de avonturen tot en met *De Papyrus van Caesar* van 2015. We keken kritisch maar opbouwend naar de eerste twee avonturen zonder de hand en het brein van tekenaar Uderzo met een nieuw koppel humorist en tekenaar. We weten, dat Uderzo de verleiding niet kon weerstaan om over de schouders van het nieuwe koppel kritisch bij te sturen. Op 24 maart 2024 overleed Uderzo en eindigde het tijdperk van de scheppers definitief. Aan de ene kant maakt dat de opvolgers helemaal vrij in hun invulling, aan de andere kant hopen de fans, dat het karakter van de zo geliefde vroegere personages en avonturen onveranderd blijft. Dat valt net zo goed bij Lucky Luke of Suske en Wiske te bestuderen. Inmiddels is het ritme van nieuwe albums standaard eens in de twee jaar, release eind oktober van een oneven jaar. In deze vijfde druk zijn de avonturen tot en met oktober 2025 (*Lusitania*) besproken. Verder is een nieuw hoofdstuk over het vertalen van stripverhalen en een kader over de Zuid-Afrikaanse variant toegevoegd. Via jtoorenaar@casema.nl kunt u altijd reageren, aanvullende suggesties doen (interessant voor de 6e druk ☺) of een volledig artikel bij mij aanvragen, waarvan in dit boek alleen een samenvatting staat. Ik hoop, dat de lezer net zo veel plezier beleeft als de auteur bij het schrijven.

Jaap Toorenaar, oktober 2025

Al in 1963 werd vrij primitief geëxperimenteerd met Asterix-tekenfilms. Hier verdiepen Goscinny en Uderzo zich in het nieuwe 'animographe'-systeem, dat helaas nooit van de grond is gekomen.

De kaart van Gallia

Bijna elk avontuur van Asterix (de uitzondering is *Asterix op Corsica*) opent met de kaart van Gallia met linksboven een vergrootglas. Het is leuk om deze kaart te bekijken in een nieuw vertaald album (nummer 1 t/m 10 of vanaf nummer 29) en in een nog niet bewerkt verhaal (de tussenliggende nummers). Het is net of je een Bosatlas uit de jaren '60 naast de nieuwste druk van dezelfde atlas legt. Zo zijn de rivieren in de nieuwe versie veel precieser getekend - in de oude versie lijkt de aanduiding van een rivier bijna een krijtspoor, terwijl er in de nieuwe versie een scherp streepje is getekend. Ergens in Midden-Frankrijk prijkt een Romeins veldteken met natuurlijk de letters SPQR (Senatus Populus Que Romanus - "de senaat en het volk van Rome", ook nu nog op de vuilnisbakken en rioleringsputdeksels in Rome te zien).

Vuilnisbak in Rome met SPQR

De plaats waar het veldteken is gezet is niet willekeurig gekozen, want ongeveer daar moet de plaats Alesia hebben gelegen, waar de beslissende veldslag tussen Caesar en de Gallische opstandeling Vercingétorix werd geleverd. Ik schrijf "ongeveer" want heel lang hebben archeologen naar de juiste plek gezocht en het aantal vondsten blijft teleurstellend. Wanneer dus in de verhalen van Asterix de Galliërs boos uitroepen ALESIA? IK WEET NIET WAAR ALESIA LIGT! dan is dat niet alleen omdat ze de schande van de definitieve nederlaag niet willen toegeven, maar ook een verwijzing naar de onzekere locatie. De tekst links onderaan opent met de beroemde tekst ZO'N 2000 JAAR GELEDEN WAS HEEL GALLIË BEZET DOOR SOLDATEN VAN DE ROMEINSE VELDHEER JULIUS CAESAR. HEEL GALLIË? NEE, EEN KLEIN DORP BLEEF DAPPER WEERSTAND BIEDEN AAN DE OVERHEERSERS (enz.). Deze tekst is beroemd omdat hij verwijst naar de openingszin van het oorlogsverslag van Julius Caesar zelf. Deze zin luidt *Gallia est omnis divisa in partes tres, quarum unam incolunt Belgae, aliam Aquitani, tertiam qui ipsorum lingua Celtae, nostra Galli appellantur (Heel Gallië is in 3 delen verdeeld, waarvan de Belgen er één bewonen, een ander de Aquitani en het derde deel zij die in hun eigen taal Kelten en in onze taal Galliërs worden genoemd).* De driedeling is op de kaart meteen zichtbaar - waarbij in de oude versie de tikfout *Aquitainia* in plaats van *Aquitania* het tientallen jaren heeft volgehouden – alleen verklaarbaar omdat het Franse voorbeeld *Aquitaine* schrijft. De kritische vraag *Heel Gallië?* verwijst dus duidelijk naar Caesars openingswoorden *Gallia est omnis* - een zin, die elke Franse middelbare scholier met de paplepel ingegoten krijgt. Binnen het vergrootglas staan vijf plaatsen: het Gallische dorp (dat dus naamloos is gebleven) en vier

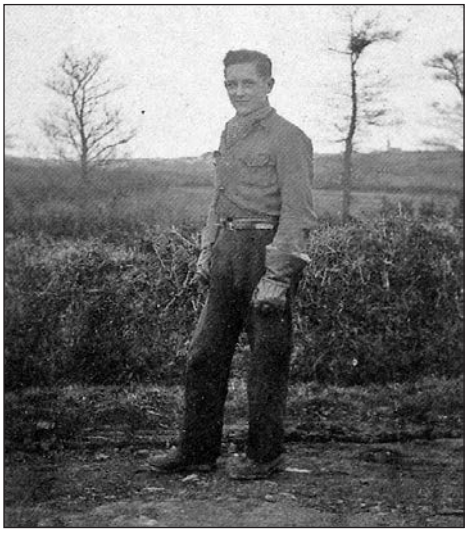

Cohort met veldteken

Romeinse legerkampen. Deze heetten in de oude versie Petibonum, Laudanum, Babaorum en Aquarium. Dat de laatste naam een grap is, is duidelijk. De andere drie behoeven uitleg. Petibonum is afgeleid van het Franse *petit bonhomme* wat zoiets betekent als een *brave doorsnee-burger*. Laudanum is een in apotheken verkrijgbaar medicijn, een drankje tegen hoofdpijn en vele andere kwaaltjes, misschien het best te benaderen door het woord paracetamol of aspirientje (ook al zijn dat tabletjes). Babaorum is een verbastering van *baba au rhum*, wat een soesje met rum is. In de Duitse vertaling heet Petibonum Kleinbonum; de rest blijft onveranderd.

Bij het maken van de nieuwe vertaling had Frits van der Heide als leidraad dat hij verstopte Franse uitdrukkingen eruit haalde om er voor Nederlandse lezers begrijpelijke woorden van te maken. Daarom veranderde hij binnen het vergrootglas de namen Petibonum en Babaorum. Petibonum werd Grootmocum. Mokum is een populaire benaming voor de binnenstad van Amsterdam. Het woord komt uit het Hebreeuws, waar het *stad* betekent. Babaorum wordt Adfundum. *Ad fundum* is Latijn en betekent *tot op de bodem* - een populaire uitdrukking bij studentenfeesten waar de drank rijkelijk vloeit...

Natuurlijk is Het Gallische Dorp fictief. De schrijver Goscinny stelde als voorwaarde dat het dorp aan de kust moest liggen; zo zou hij ook avonturen die over zee starten kunnen maken. De streek Armorica in Normandië waar het dorp ligt heeft de reputatie dat de bewoners erg eigenzinnig zijn, zoals dat bij ons vaak over de Friezen wordt gezegd. Wel is het frappant dat tekenaar Uderzo in de 2e Wereldoorlog bij zijn broer in een dorpje in Normandië woonde dat Les Villages heette...

Uderzo in Bretagne aan het begin van de tweede wereldoorlog

Albert Uderzo, de Nederlandse ambassadeur in Frankrijk en Jaap Toorenaar (Foto Alda-Lu Libgott)

De avonturen van Asterix en Obelix zijn zowel bij kinderen als bij volwassenen populair. Kinderen amuseren zich over de domheid van Obelix en de onhandigheid van de Romeinen. Volwassenen lachen daarnaast om de woordgrappen, karikaturen en verwijzingen naar de moderne tijd. Franse volwassenen hebben nog meer lol dan Nederlandse lezers. Dat komt doordat tekenaar Uderzo veel bekendheden uit de Franse tv- en filmwereld heeft nagetekend en doordat humorist Goscinny duizenden Franse uitdrukkingen en liedteksten in zijn teksten heeft gestopt, die wij niet herkennen. Wanneer je je gaat verdiepen in deze materie ontdek je hoeveel verborgen humor er in de teksten en de plaatjes schuilgaat.

Jaap Toorenaar was docent klassieke talen aan het Stedelijk Gymnasium te Leiden en schrijft al vele jaren over Asterix. Hij kreeg nationale bekendheid als Asterixkenner toen hij in 2003 over dit onderwerp op de Duitse televisie een quiz won. Uitgangspunt van zijn stukjes is steeds het Franse origineel. De Nederlandse vertaling wordt kritisch bekeken, vaak geprezen en soms minder geslaagd gevonden. De karikaturen, de naamgedrochten (wie kent niet *Ozewiezewozewiezewallakristallix!*) en de woordspelingen licht hij eruit. Daarnaast gaat hij als classicus in op wat er nu historisch juist is en wat niet kan kloppen. Zo is *Asterix, de vrolijke wetenschap* ontstaan. Iedereen die een Asterixalbum voor zich neemt en de analyse in het boek ernaast legt, zal merken dat het verhaal nu nog veel leuker en knapper blijkt te zijn en talloze extra grappen bevat, die nog niet eerder zijn opgevallen. Wie dit boek heeft gelezen, zal nooit meer beweren dat het stripverhaal alleen bestemd is voor mensen die te lui zijn om een gewoon boek te lezen. Integendeel: Goscinny en Uderzo hebben dit genre qua taal en beeld tot een buitengewoon hoog niveau getild. Elke Asterixlezer zal zijn verzameling dankzij dit boek nog meer gaan waarderen!

Deze vijfde editie is aangevuld met alle nieuwe avonturen en artikelen over onder meer de kunst van het vertalen en de Zuid-Afrikaanse Asterixvertalingen.

ISBN 9789034304049